

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים מ"ח עמוד א'

בגמ', ממשקה ישראל מן המותר לישראל וכו' אף כל שאיסור גופו גרם לו יצא מוקצה וכו'. ואי אמרת איסור מוקצה דאורייתא - מה לי איסור גופו מה לי איסור דבר אחר, ועוד, הא את הוא דאמרת: חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליום טוב. אלא אפיק הבערה ועייל עצי אשירה.

[א]. פירוש, אביי הקשה לרבה ב' קושיות על חידושו שהמבשל ביו"ט חייב מלקות על מוקצה דאורייתא, א', שאי זה אסור מה"ת, מה לי איסור בגוף הדבר ומה לי איסור דבר אחר, עכ"פ המוקצה אינו מן המותר בפיק. והשני, דאין חילוק מלאכות ליו"ט. וע"ז קאמר רבה, דהחסרון היה עצי אשירה ולא הבערה או מוקצה.

והנה לעיל (מ"ז: אות ז') הבאנו את דברי רש"י בביצה (ב:) בביאור שי' רבה באיסור הכנה, דהוא מהתורה דרבה ס"ל "מוקצה דאורייתא". ובשיטה מקובצת (שם, ד"ה רבה לטעמיה) הביא קושיית הרשב"א דחזינן הכא דרבה חזר בו מכוח קושיית אביי כיצד מקריבין בהמת מוקצה בביהמ"ק והלא אסורה באכילה לישראל, ועל זה קאמר רבה "אלא אפיק הבערה ועייל עצי אשירה", והיינו שחזר בו ממה שאמר לעיל שמוקצה אסור מהתורה, ומדוע רש"י בפשוטו של שי' רבה מפרש שלרבה מוקצה מהתורה. והרשב"א באמת חולק על רש"י, כדהבאנו לעיל (שם אות י'). אמנם כתב שם השיטמ"ק בשם הרדב"ז, דלכאורה רבה יכול היה לתרץ תירוץ פשוט לאביי, שדבר האסור באכילה בגופו, היינו איסור חפצא – כמו טבל ומאכלות אסורות, הוא אסור בהקרבה מדיון "מן המותר בפיק", אך דבר שאסור להיות – שהוא איסור גברא כמו מוקצה, לא קרינן ביה דאינו מן המותר בפיק, דהלא מחר יהיה מותר באכילה. ומה שרבה לא תירץ לו הכי אלא חזר בו ופירש הברייתא דמיירי בעצי אשירה, הוא מחמת קושייתו השניה של אביי, דאין חילוק מלאכות ביום טוב, ולא שייך לתת ב' מלקיות על אותו פעולה המתחלקת לשני איסורי יו"ט, ולכך חזר בו, אך לא חזר בו מהיסוד שמוקצה אסור מהתורה, ולק"מ מהקרבת בהמת מוקצה, דשפיר הוי מן המותר בפיק, דזהו מאכל המותר ורק יש איסור גברא דאיתקצי מיניה.

[ב]. ובאמת, אף הרשב"א מסכים שמאכל אסור הוא רק באיסור חפצא ולא באיסור גברא, דהוא כתב (יבמות ק"ד.) דמה אסור למיספי לקטן איסור דאורייתא בידים אך איסור דרבנן שרי, והקשה שם, מדוע לעשות עירוב תחומין בפת טבל אסור אף אם הוא טבל דרבנן – והרי מותר לתת לקטנים איסור דרבנן, ולעשות עירוב תחומין ביום כיפור שרי, אף שהפת שרי רק לקטנים ולגדולים אסור הפת ביוכ"פ. וביאר הרשב"א, דטבל הוא איסור בגוף המאכל, ואף מדרבנן המאכל עצמו אסור, רק שרי לי לתת לקטן מאכל האסור מדרבנן, ולכך אי אפשר לערב בו, אמנם ביום הכיפורים המאכל מותר, ורק הזמן אסור והיינו איסור גברא, ובמאכל המותר שרי לערב.

ויסוד זה כתבו אף התוספות (גיטין ז. ד"ה השתא בהמתן של צדיקים), דהנה הגמ' (ר"ה כ"א.) מספרת שפעם עיברו חודש אלול בארץ ישראל, ובני בבל לא ידעו מזה, והחזיקו יום כיפור בט' תשרי, ולמחרת ביום כיפורים חשבו שהוא כבר למחרת יום הכיפורים ואכלו, ואי' שם "לוי אקלע לבבל בחדסר בתשרי, אמר בסים תבשילא דבבלאי ביומא רבה דמעברא", והקשו התוספות (שם) והלא אין הקב"ה מביא תקלה לידי צדיקים במידי דאכילת איסור, והם אכלו ביום הכיפורים והיו מאכל האסור. וכתבו התוס': "אין דבר מגונה כ"כ אכילה של היתרא בשעת האיסור".

[ג]. ובעניי מאוד נפלאתי על גאון וקדוש שכל רז לא אניס מיניה, דנעלם ממנו דברי השיטמ"ק הנ"ל, והוא הג"ר מאיר דן פלוצקי זצ"ל (כלי חמדה ח"ג דף ס"ה. ד"ה ולהצדיק דברי האוה"ח הק') שמביא את דברי הגמ' בסוגיין, וקושיית אביי על רבה, והבין מעצמו כמו הרשב"א (הנ"ל שהובא בשיטמ"ק בביצה) שרבה חזר בו מיסודו דקיבל את קושיית אביי, שאסור להקריב בביהמ"ק בהמת מוקצה, ומכח זה מקשה א"כ כיצד ביום הכיפורים מקריבים קרבנות בביהמ"ק, והלא אינם מן המותר בפיק, דאסורים באכילה לכל ישראל. ונדחק לתרץ, דלכאורה כל חלב ודם איך מקריבים על גבי המזבח והלא אסורים באכילה, אלא מתרצת הגמ' במנחות (ה:) דמצוות בכך, דהתורה ציוותה בפירוש דבר זה האסור באכילה, עליך להקריבו, ורק בדבר שיש במינו מותר ויש במינו אסור, נצטוונו להביא מן המותר, וביום הכיפורים הלא כל ישראל אסורים באכילה, והתורה ידעה שכל המאכלות הם איסורים, ועכ"ז ציוותה עלינו להקריב קרבנות ביוכ"פ, והיו כמו חלב ודם שהתורה ציוותה בפירוש להקריבם אף שאינם מן המותר בפיק. ענו"ש שממשיך לפלפל בחריפותו העצומה אי היה דין עינוי לכהנים, ואי עד שיעור כותבת שרי להם לאכול וכו'.

אך לפי כל הנ"ל, יש לכאורה לעיין שוב בקושייתו, דהלא השיטמ"ק הנ"ל השיב על קושיית הרשב"א, דרבה ס"ל דמוקצה לא הוי מאכל האסור מצד עצמו, אלא איסור גברא והוי מאכל היתר, ואף הרשב"א שהבין בגמ' בסוגיין שרבה חזר בו לגמרי מכוח קושיות אביי, אף הוא עצמו ס"ל (שם ביבמות) דמאכל ביוכ"פ הוי היתר ורק הזמן אסור, וכדלעיל, וצ"ב.

שוב מצאתי שרבו של הכלי חמדה בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' שע"ח) בתוך תשובה ארוכה שמפלפל בדיון מצה של טבל, מחלק שם כמה חילוקים בין מאכל אסור לזמן אסור, ובתוך הדברים (אות י"א) כתב בקצרה ובסוגריים "ואפשר דכל הקרבנות הקריבים ביום הכיפורים חשובים מותר לישראל מטעם זה", וברוך שכיוונתי לדעתו הקדושה והרחבה, (ועי' מג"א רס"ט סק"א).

[ד]. שו"ר שהקובץ שעורים (פסחים, אות קצ"ז) מחלק בין איסור מוקצה דהוא מאכל אסור, למאכל ביוכ"פ שאינו מאכל אסור: "אבל באמת מוקצה הוא מאיסורי אכילה דכתיב והכינו, מוכן אכול שאינו מוכן לא תאכל, אלא דמה"ט גרידא ליבא מלקות דהוא איסור עשה והמלקות הוא רק משום מלאכה, ומה שמקשין, דקרבתות הבאין ביוכ"פ ליפסלו משום ממשקה ישראל, י"ל דביוכ"כ אין המאכל אסור, אלא יומא קגרים וממשקה ישראל לא שייך, אלא היבא שהמאכל אסור, אבל אינו מוכן לענין שבת, מיקרי מאכל אסור כמו חמץ בפסח, דודאי פסול משום

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

ממשקה ישראל, וביאור חילוק זה, **דבחמץ בפסח ובמוקצה בשבת**, סיבת ה'איסור היא בהמאכל, אבל ביו"כ **דכל מאכלים שבעולם אסורים**, אין לומר דסיבת האיסור היא בהמאכלים, רק יומא קגרים, ויותר מזה אפשר לומר, דביו"כ האכילה מצד עצמה אין בה איסור, אלא משום דע"י האכילה מבטל מצות עינוי, אבל ד"ז אינו ברוך, דלפי"ז לכאורה, לא היה שייך לומר, אין אחע"א באוכל נבילה ביו"כ, עכ"ד. ויסוד זה דמוקצה הוא מאכל איסור מבואר אף **בשו"ע הרב** (סי' תק"ט סט"ז) ודו"ק שם היטב. וכ"כ להדיא גם **הגרע"א** זצ"ל (שו"ת ח"א ס"ה), אמנם מהרדב"ז המובא בשיטמ"ק הנ"ל, חזינן דאף מוקצה הוא איסור גברא ולא כמאכלות אסורות, ודו"ק.

[ה]. אמנם, יסודו הנ"ל של הכלי חמדה הוא אבן הבוחן להבין דין מן המותר לישראל, דלא רק גבי חלב ודם שהגמ' במנחות שם שמני דמצוותו בכל, אלא בכל דבר שהתורה ציוותה בפירוש להקריב דבר האסור באכילה, בוודאי מחוייבים לעשות כן, ורק כשיש ברירה בין דבר אסור ודבר מותר באכילה, בעי מן המותר בפיך.

ובחילוק אמיתי זה, יש להשיב ראיית **הפנים יפות** בפר' כי תשא (שמות ל', כ"ג), ואיני כדאי להיות עפר תחת כפות רגליו הטהורות, אך יש לדון בדברי תורתו שכתב וזלה"ק: "ואתה קח לך בשמים ראש **מר דרור** וגו'. כתב **הרמב"ן** הוא **המוסק** והוא **דם הנקרש בצואר הצבי**, והנה **הטור** כתב בא"ח סימן רט"ז **והרמ"ה היה אסור** משום חשש דם, והר"י **כתב דפירשה בעלמא הוא** וכו', לכאורה היה נראה ראייה שהיה **מותר** מדהיה בשמן המשחה וקטורת, וקי"ל (חלוין צ): ממשקה ישראל מן המותר לישראל, ודוחק לחלק בין שמן המשחה וקטורת לשאר קרבנות, ובהמשך הדברים נדחק, דאולי שלקו את הדם קודם, או מלחווהו, ואיסורו רק מדדבנן וכו'.

אמנם לפי יסודו של הכלי חמדה, אין ראייה מזה להתיר דם צבי, דאף אי נימא דדם צבי אסור כשי' הרמ"ה הנ"ל, אכתי מותר להקריבו דהתורה ציוותה עליו בפירוש "מר דרור", וזהו דם הצבי, והוא ככל חלב ודם שהתורה ציוותה בפירוש להקריבו. [ונן מה שכתב הפנים יפות דדוחק לחלק בין קטורת לשאר קרבנות, צ"ע רב, דהלא כל סממני הקטורת לא היו ראויים לאכילת אדם כלל, ויש בזה אריכות אם בדברים שאינם ראויים לאכילה נמי אמרינן מן המותר, גבי הקרבת ציפהו זהב בגמ' מגילה וכו', ואכמ"ל ב].

דף מ"ח עמוד ב'

בגמ', אמר ר"י נשי דידן נהוג למיפא קפיזא קפיזא לפיסחא. א"ל אביי וכו' חומר דאתי לידי קולא הוא דקא מפקע לה מחלה.

[ו]. ומכך נפסק **בשו"ע** (יו"ד סי' שכ"ז, ס"ד) "אסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור כדי להפקיע ממנו חיוב חלה". והלבוש (שם ס"ד) נתן בה טעם: "דאם כן תיבטל מצות חלה שלעולם יעשו כן ותשתכח תורת חלה מישראל".

וכתב עלה **הש"ך** (ס"ק כ"ה): "אסור לעשותו, אבל אם אין לו קמח שיעור חלה פשיטא דמותר לאפותו בלא חלה, ומ"מ נהוג הנשים להדר בכל **ע"ש אחר שיעור חלה**" ועעו"ש גבי מצות בפסח.

והקשה בספר **שערים המצוינים בהלכה** (פסחים ט'. ד"ה מערים), דלאביי דלאו שפיר עבדי הני נשי שאופים שיעור קטן שנפטרים בכך מחלה, מאי שנא מהא דאי' (שם) מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת, ומבואר שמותר לו לעשות באופן שיפטר מן המעשר לכתחילה, וצ"ע מאי שנא מהני נשי, ומתרץ, דהתם מיירי באנשים הרוצים להערים ולא לקיים את דברי התורה לעשר, עליהם אמרו חז"ל שלא כדורות הראשונים הדורות האחרונים ואין אנו מוחים בהם ולא מוכיחים אותם. ואילו בסוגיין מיירי בנשים צדקניות הרוצות לקיים את כל התורה, ואינן מחפשות להשתמט, ועל זה קאמר אביי דאתו לידי קולא דקא מפקע להו מחלה, כיון שהן רוצות לקיים כל המצוות.

ולענ"ד אין חילוק זה נכון, דלא כדורות הראשונים וכו' אכן נאמר בלשון תוכחת מוסר דלאו שפיר עבדי, ובמערים אדם על תבואתו משמע אכן דלכתחילה שרי לעשות כן, וכן בחדש מותר לכתחילה לתת לבהמתו לאכול מהחדש. ונ"ל לחלק, דהיכן שהוא עצמו עדיין לא הולך לאכול מהפירות, ולכך לא מכניסם באופן המתחייב לביתו, וכל מה שרוצה כעת זה רק לתת לבהמתו לאכול, לכתחילה שרי לו להערים, דבהמתו קודמת לו באכילה ולא בשתיה, אך היבא שמכניסה דרך גגות חצרות וקריפיות להיפטר לגמרי ממעשות – כשהוא הולך לאוכלם, וכן בחלה שהוא עושה עיסה לעצמו, ומערים כדי להיפטר, ודאי לאו שפיר עבדי.

[ז]. כתב **האדר"ת** זצ"ל (עובר אורח סימן רלז) וז"ל: אנשי מעשה **מהדרים** להשגיח על הנשים הלשות מצות כמבואר בשו"ע (סימן ת"ס ס"ב). וצריך להזהר מאד בלישת הנשים שלשות את הבצק כשזרועותיהן מגולות, והרי צריכות ללוש במקום צנוע כמבואר בב"ק (מ"ח.), ואולי כיון דאי אפשר בלי להשגיח, הוי כאנוס וכבבא בתרא (נ"ז): דרק מידת חסידות היא לעצום עיניו, וצ"ע טובא. ואולי כיון דבעת האפיה אצל המשגיחים טרדא מרובה, אין לחוש כל כך כבבא מציא (צ"א). דבעבדיתה טריד, וכ"ש במצוה בשעתה כבסוטה (כ"א.), אך קשה לסמוך על זה. אך זה אינו, דשם לענין הרהור נאמר אבל הכא ההסתכלות גופא איסור, כמבואר בב"ב אי דאיכא דרכא אחרינא רשע הוא. ואולי כשאין חשש הרהור אין איסור הסתכלות. עיין שבת (ס"ד). ויעוין בירושלמי סוטה (ריש פ"ג) שאין יצה"ר מצוי לשעה".

ונראה שהיה לו ספק האם ההשגחה היא הידור, או חיוב. דאי נימא שזה רק מצד הדור אז אולי יש איסור להשגיח, משום שלא כדאי להדר מצד אחד ולהכשל באיסור מצד שני. אבל אי נימא שזה חיוב אז שייך לומר שיכול להשגיח משום שנקרא אנוס. ואולי היבא שנשים אופות יש להדר שיהיו נשים משגיחות. ומו"ר **הגרי"י וייס** שליט"א (מהו ההיכל 449 פר' בראשית תשע"ט) האריך להוכיח שאשה נאמנת בהשגחה לכתחילה בכ"ע.

הערות והארות יתקבלו ויבואו בדפים הבאים בשם אומרם בל"ו: rabinoviz@gmail.com